

Osporavanje i zabranjivanje knjiga u SAD-u

Pavić, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:458659>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO

Ak. god. 2018./2019.

Karlo Pavić

Osporavanje i zabranjivanje knjiga u SAD-u

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Zagreb, rujan 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

1. Uvod	1
2. O cenzuri	3
2.1. Preventivna cenzura	3
2.2. Suspenzivna cenzura	4
2.3. Autocenzura.....	4
3. Pregled osporavanja i zabranjivanja knjiga u SAD-u kroz povijest	5
4. Prvi amandman i pravni standardi	10
4.1. Pravni standardi.....	10
5. The Library Bill of Rights	16
5.1. Osporavanje knjižnične građe	17
5.2. Izgradnja knjižničnog fonda i „čišćenje“ građe.....	17
5.3. Prepoznavanje različitosti i uključivanje svih društvenih skupina	18
5.4. Pristup građi i uslugama u školskoj knjižnici.....	19
6. Postupak osporavanja knjiga	21
6.1. Procedure narodne knjižnice za rješavanje formalnih žalbi	21
6.2. Procedure školske knjižnice za rješavanje formalnih žalbi	22
6.3. Procedure za rješavanje formalnih žalbi knjižnica fakulteta	23
7. Osporavanje i zabranjivanje djela u SAD-u danas	24
7.1. Osporavanje prema inicijatoru	26
7.2. Osporavanje prema ustanovi	27
7.3. Razlozi osporavanja	29
7.4. Tjedan zabranjenih knjiga	31
8. Zaključak	32
Literatura	33
Sažetak	37
Summary	38

1. Uvod

U Sjedinjenim Američkim Državama, knjižnice imaju pravo ograničiti pristup djelu ili djelo potpuno ukloniti na temelju žalbe pojedinca ili skupine ako se odluči da je ono, primjerice, neprimjereno za školsku knjižnicu ili u cjelini nema nikakvu književnu, umjetničku, političku ili znanstvenu vrijednost.¹ Ured za intelektualne slobode (OIF) koji djeluje pod Američkim knjižničarskim društvom (ALA) svake godine sastavlja popis od deset najčešće osporavanih knjiga u prethodnoj godini.² Svako osporavanje specifično je za pojedinu knjigu, instituciju, zajednicu, vrijeme i mjesto, a razlozi osporavanja su različiti. Najčešće je riječ o djelima koji sadrže seksualno eksplicitan sadržaj, vulgaran jezik ili nasilje. Često do osporavanja dolazi zbog političkih i vjerskih razloga, a mnogima smeta i LGBTQ+ tematika. Knjige najčešće osporavaju roditelji, a često je riječ i o samim knjižničarima i profesorima. Isto tako, različitim konzervativnim političkim i vjerskim udrugama knjige su često na meti te su nerijetki i primjeri javnih istupa i prosvjeda s ciljem uklanjanja pojedinih knjiga iz knjižnica jer se iste smatraju nepodobnim i lošim za društvo, osobito za djecu. Popisi osporavanih knjiga temelje se na informacijama iz medija te na dobrovoljnim dojavama koji su poslani OIF-u.³ ALA je snažni protivnik svakog uklanjanja i zabranjivanja knjiga te se poziva na Prvi amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država iz 1791. godine, tj. na slobodu mišljenja, ideja, govora i tiska. „Library Bill of Rights“ također je jedan od bitnih dokumenata koji služi kao set načela kojima bi se trebala voditi svaka knjižnica i knjižničar u SAD-u. U navedenom dokumentu je tako naglašeno da knjige i sva druga građa u knjižnici postoji kako bi ljude informirala i prosvijetlila te da ne nijedan njen dio ne bi trebao biti izbačen na temelju svjetonazorskih ili drugih razloga. Knjižnice i škole odgovorne su za odabir knjiga koje će se naći na njihovim policama, kao i za njihov otpis. Vrhovni sud nije donio odluku o tome kako će te ustanove birati knjige, ali su zato odredili da se, kada se jednom nađe u knjižnici, knjiga može ukloniti samo pod određenim uvjetima.⁴ Prema Vrhovnom sudu, u svakoj knjižnici

¹ Miller, B. Miller v. California: A Cold Shower for the First Amendment. St. John's Law Review. Str. 582. URL: <https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=2836&context=lawreview> (15.06.2019.)

² Top Ten Most Challenged Books Lists. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/top10> (15.06.2019.)

³ Isto.

⁴ Mullally, C. Banned Book. Freedom Forum Institute. URL: <https://www.freedomforuminstitute.org/first-amendment-center/topics/freedom-of-speech-2/libraries-first-amendment-overview/banned-books/> (15.06.2019.)

potrebno je provesti postupak kritičkog preispitivanja svih pokušaja osporavanja knjiga prije nego što pristup njima bude ograničen ili zabranjen.⁵ Svaki pokušaj ograničenja pristupa djelima ili njihovog uklanjanja iz fonda mora se pažljivo ispitati. ALA svako uklanjanje djela ili svjesno neuključivanje djela u knjižnični fond iz isključivo svjetonazorskih, vjerskih ili političkih razloga smatra oblikom cenzure te ga oštro osuđuje.⁶

Tema ovog rada je ispitati razloge osporavanja knjiga u SAD-a i u konačnici, njihovog uklanjanja ili ograničenja pristupa određenim djelima. U prvom dijelu rada bit će ukratko riječi o cenzuri, a potom i kratak pregled osporavanja i zabranjivanja knjiga u SAD-u kroz povijest. Potom će se obraditi Prvi amandman u kontekstu knjižnica i osporavanja knjiga, kao i pravni okviri i presedani koji su oblikovali proces osporavanja knjiga koji je u SAD-u aktualan danas. Nakon toga će se obraditi još jedan bitan dokument vezan uz knjižnice u SAD-u, „Library Bill of Rights“, a potom i sama procedura osporavanja knjiga. U drugom dijelu rada bit će riječi o trenutnoj situaciji osporavanja knjiga u SAD-u uz relevantne statističke podatke.

⁶ First Amendment and Censorship. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/censorship> (15.06.2019.)

2. O cenzuri

Cenzura je službena kontrola javnih publikacija, slobode govora, javnog izražavanja ili bilo kojeg oblika prenošenja informacija (novina, knjiga, kazališnih djela, filmova, radio i tv-emisija) sprječavanje ili zabrana govora, pisanja, objavljivanja ili distribuiranja onoga što je proglašeno štetnim po interese države, vladajuće klase i privilegiranih krugova.⁷ Pojavljuje se u svim državama, a rješava se uspostavom pravne države, poštivanjem međunarodnih ugovora o slobodi izražavanja kao temeljnoga ljudskog i građanskog prava (Opća deklaracija o pravima čovjeka, čl. 19; Europska konvencija za zaštitu prava čovjeka i temeljnih sloboda, čl. 10 i dr.) te širenjem utjecaja organizacija za borbu protiv cenzure. Sam pojam javlja se za vrijeme Rimskog Carstva kada je cenzuru obavljao censor. Censori su bili javni dužnosnici koji su radili popise stanovništva. Procjenjivali su imetak stanovništva, nadzirali financije te su bili zaduženi za kontrolu javnog morala.⁸

Cenzura se najčešće dijeli na tri tipa: preventivnu, suspenzivnu i autocenzuru.⁹

2.1. Preventivna cenzura

Preventivna cenzura vrlo je učinkovit oblik cenzure. Očituje se u nizu postupaka kao što je nadzor rada nakladnika i tiskara, nadzor njihovih planova rada, zabrana rada ilegalnim tiskarama, uskraćivanje financijske potpore izdavačima, postavljanje povjerljivih i podobnih urednika listova i knjiga, obveza autora i izdavača da cenzorskim vlastima predaju rukopise prije njihova slanja u tiskaru. Prvi je takvu vrstu cenzure ustanovio nadbiskup Berthold von Henneberg svojim ediktom iz 1485. godine. Mnogi crkveni i državni vladari su kasnije došli do zaključka da je najlakše voditi borbu protiv knjige ako ona nikada ne ugleda svjetlo dana. Izdan je veliki broj dekreta kojima se tražilo da se rukopisi šalju na pregled prije tiskanja, no oni su bili lokalno ograničeni. Papa Inocencije VIII. stoga izdaje bulu *Inter Multiplices* kojom se uvodi preventivna cenzura za sve knjige bez obzira na njihov sadržaj. Kasnije se javljaju slične bule kojima se zabranjuje tiskanje bez crkvene dozvole i kojima se određuju kazne za prekršitelje zakona.¹⁰

⁷ Cenzura. Hrvatska Enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11246> (10.06.2019.)

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ Stipčević, A. O savršenom cenzoru: iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994. str. 10.

2.2. Suspenzivna cenzura

Suspenzivna cenzura najuobičajeniji je oblik cenzure, a obuhvaća mnogobrojne postupke koji su tijekom povijesti mijenjali oblik i sadržaj, a koji su se često očitovali u gruboj represiji protiv autora, izdavača, čitatelja. Ukoliko neko sumnjivo djelo izbjegne preventivnoj cenzuri i nekako dospije u javnost nastupa suspenzivna cenzura. Kroz povijest se provodila na različite načine, zabranjivalo se raspačavanje nepoćudnih tiskovina, sastavljali su se popisi zabranjenih knjiga koje se nisu smjele držati u javnim i privatnim knjižnicama, zabranjivalo se unošenje opasnih knjiga iz inozemstva, izbacivalo se nepoćudna djela iz narodnih knjižnica, osuđivalo njihove autore na zatvor, progonstvo, a nerijetko su se spaljivali i autori zajedno sa svojim knjigama na lomačama.¹¹ Uz ove metode suspenzivne cenzure, cenzura se provodila i na dijelovima knjige. Primjerice, sporni dijelovi su premazivani crnilom, ostavljale su se praznine na stranicama koje sadrže sporne dijelove, cijele stranice ili dijelovi stranica bili su izrezivani.

2.3. Autocenzura

Autocenzura je autorovo vlastito prilagođavanje uvjetima i okruženju u kojima stvara. To je najpoželjniji oblik cenzure za vladajuće jer stvara privid da cenzura uopće ne postoji. Ujedno je i najjednostavniji oblik cenzure jer ne zahtijeva nikakve cenzorske mjere kao npr. kontrolu, prepravljjanje ili zapljenu djela. Država kod autocenzure ne intervenira jer autocenzura čini institucionalnu cenzuru gotovo nepotrebnom. Autor sam odlučuje hoće li djelo objaviti i hoće li se u djelu pojaviti nepoželjan sadržaj. Dakako, na njega obično uvelike utječe strah od eventualnih sankcija, potaknut represivnom atmosferom stvorenom od strane državne vlasti ili određenih interesnih skupina. Takva vrsta cenzure aktualna je i u modernim društvima. Primjerice, urednik časopisa svjesno ili nesvjesno izbjegava izvještavati o temama koje bi mogle razljutiti oglašivače ili nadređenu tvrtku kako bi izbjegao neugodnosti.¹²

¹¹ Censorship. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/censorship/Medieval-Christendom> (12.06.2019.)

¹² Cenzura. Proleksis Enciklopedija. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (14.06.2019.)

3. Pregled osporavanja i zabranjivanja knjiga u SAD-u kroz povijest

Jedan od prvih oblika zabranjivanja knjiga bilo je njihovo spaljivanje koje je u SAD-u prvi puta zabilježeno u 17. stoljeću. Jedan od takvih primjera je „The Meritorious Price of Our Redemption“ Williama Pynchtona iz 1650. godine. Pynchton je u djelu naveo kako je poslušnost, a ne kažnjavanje i muka, put do iskupljenja. Kao primjer je naveo Isusa Krista koji, po njemu, nije svojom mukom zaslužio iskupljenje od grijeha za cijelo čovječanstvo, već je za to zaslužna njegova poslušnost Bogu. Djelo je tadašnja puritanska vlada osudila na spaljivanje koje je preživjelo tek nekoliko primjeraka. Ovo djelo smatra se jednim od prvih djela spaljenih u svrhu cenzure u SAD-u.¹³ „Uncle Tom’s Cabin“ autorice Harriet Beecher Stowe izdana 1851. godine jedna je od prvih knjiga u Sjedinjenim Američkim Državama koja je doživjela zabranu na nacionalnoj razini. Fokus romana je lik ujaka Toma, roba imućne bjelačke obitelji. U djelu je prikazana stvarnost ropstva koja je bila naročito popularna među čitateljima na američkom sjeveru što dokazuje i činjenica da je „Uncle Tom’s Cabin“ tih godina bila druga najprodavanija knjiga u SAD-u, odmah iza Biblije. Konfederacija je zabranila knjigu zbog realističnog prikaza života robova tog doba, a tvrdi se da je ona bila i jedan od katalizatora Građanskog rata u Americi.¹⁴

Krajem 19.stoljeća pojavljuju se organizacije za sustavnu borbu protiv djela koja su se smatrale nepodobnima. Anthony Comstock bio je osnivač Odbora za suzbijanje poroka. Comstock je u svom djelu „Traps for the Young“ iz 1883. godine dokumentirao sve što je smatrao opscenim materijalom koji je po njemu bio štetan za društvo. Smatrao ga je iznimno bitnim u zaštiti američkog društva, naročito mladih. Kongres SAD-a 1873. godine donio je zakon pod nazivom „Suppression of Trade in, and Circulation of, Obscene Literature and Articles of Immoral Use“ također poznat i kao „Comstock law“.¹⁵ Zakon je zabranio slanje djela erotske tematike, kontracepciju, osobna pisma u kojima se spominje seks ili bilo što drugo što bi se moglo smatrati opscenim i nemoralnim. Isto tako, zakonom je zabranjeno i slanje medicinskih udžbenika te časopisa koji su sadržavali informacije o kontracepciji i pobačaju. Takve zabrane knjiga nastavile su se i u 20.stoljeću, a nazivale su se i

¹³ William Pynchon Tweaks the Puritans. New England Historical Society. URL:

<http://www.newenglandhistoricalsociety.com/in-1650-william-pynchon-tweaks-the-puritans/> (14.06.2019.)

¹⁴ Uncle Tom's Cabin. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/Uncle-Toms-Cabin> (14.06.2019.)

¹⁵ Kemeny.P.C. Banned in Boston: Moral Reform Politics and the New England Society for the Suppression of Vice. Church History. Vol. 78, br. 4. Str.819.URL:

https://www.researchgate.net/publication/231916463_Banned_in_Boston_Moral_Reform_Politics_and_the_New_England_Society_for_the_Suppression_of_Vice (25.06.2019.)

„comstockery“ prema svom pokretaču. Svojim djelovanjem, Comstock i njegova organizacija doveli su do 3600 uhićenja zbog distribucije „opscenog“ materijala.¹⁶

Mnoga bitna djela svjetske književnosti često su bila osporavana ili zabranjivana, a tijekom trajanja „Comstockovog zakona“, takvi slučajevi postajali su sve češći. „Leaves of Grass“ Walta Whitmana, jedna od njegovih najpoznatijih zbirki poezije, također je bila povučena iz prodaje pod prijetnjom kaznenog progona. Ovo klasično pjesničko djelo ocijenjeno je "vulgarnim", "previše senzualnim" i "šokantnim" zbog dijelom seksualne tematike i homoerotičnih motiva.¹⁷ Knjižnice su odbijale kupiti knjigu, a u Bostonu je bila i zakonom zabranjena do 1880. godine. Okružni tužitelj iz Bostona prijetio je Whitmanovom izdavaču kaznenim progonom te je djelo povučeno iz prodaje.¹⁸ Mark Twain također je bio na meti kritičara. Njegov roman „The Adventures of Huckleberry Finn“ smatra se remek-djelom 19.stoljeća. U knjizi se prikazuje i kritizira društvo u kojem je Mark Twain odrastao te ono što je u to vrijeme za njega bilo tipično: ropstvo, nasilje i zaostalost. Odmah nakon objavljivanja 1885. godine, mnoge su knjižnice zabranile knjigu smatrajući je nepotrebno vulgarnom. Odbor jedne knjižnice tako je knjigu opisao kao nemoralnu u svome tonu, da na svakoj stranici postoje greške u gramatici i pravopisu te da nije dostojna inteligentne osobe.¹⁹ Mark Twain nije pretjerano mario za kritike, već je izjavio da mu one samo donose veću prodaju. Zanimljivo je da glavni razlog osporavanja u početku nije bila tema ropstva i korištenje rasističkih naziva za crnce, već vulgarno izražavanje, što se promijenilo 50-ih godina prošloga stoljeća kada su krenuli pokreti za građanska prava. Ovaj je roman i danas često osporavan te je 14. na listi najčešće osporavanih knjiga u razdoblju od 2000. do 2009. godine.²⁰

Početak prošlog stoljeća, briga za mlade i osporavanje u tu svrhu postalo je češće od političkih ili vjerskih razloga. Sve je veći broj romana socijalnog realizma opisivao seksualnu tematiku, prostituciju, vanbračne zajednice i slične teme koje su smatrane neprikladnim za mlade. Razvojem tehnologije te lakšim i jeftinijim tiskanjem knjiga, rastao je i broj knjiga

¹⁶ Jenkins, C.A. Book Challenges, Challenging Books, and Young Readers: The Research Picture. Language Arts, Vol. 85, be. 3, Challenges to Children's Literature. 2008. Str.231. URL: https://www.researchgate.net/publication/285086541_Book_challenges_challenging_books_and_young_readers_The_research_picture (20.07.2019.)

¹⁷ Kemeny, P.C. Banned in Boston: Moral Reform Politics and the New England Society for the Suppression of Vice. Church History. Vol. 78, br. 4. Str.816. URL: https://www.researchgate.net/publication/231916463_Banned_in_Boston_Moral_Reform_Politics_and_the_New_England_Society_for_the_Suppression_of_Vice (20.07.2019.)

¹⁸ Isto.

¹⁹ Adventures of Huckleberry Finn. The First Amendment Encyclopedia. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/789/adventures-of-huckleberry-finn> (20.07.2019.)

²⁰ Top 100 Banned/Challenged Books: 2000-2009. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/top-100-bannedchallenged-books-2000-2009> (20.07.2019.)

koje su sadržavale, za to doba, nepodobnu tematiku pa je tako i rastao broj pritužbi na njih.²¹ pisci poput Ernesta Hemingwaya, Johna Steinbecka, F.Scott Fitzgeralda i Jamesa Joycea uzburkali su konzervativniju stranu američkog društva. Sada klasici svjetske književnosti, djela ovih književnika nekoć su izazivala bijes zbog svoje kontroverzne tematike i vulgarnog izražavanja.

Godine 1933. dogodio se bitan sudski slučaj u kojem je sudac John M. Woolsey ukinuo saveznu zabranu knjige „Ulysses“ Jamesa Joycea. Zabrana je bila na snazi od 1922. godine, a sudski transkripti otkrivaju kako je sudac koji ju je zabranio također napomenuo kako je knjiga djelo „poremećenog uma“.²² Sudac Woolsey, koji je priznao da mu se osobno nije svidio roman, našao je pravni razlog da ospori definiciju pornografije prethodnog suca. U konačnici je presudio da prikazivanje seksa, čak i ako nekim čitateljima stvara osjećaj neugode, treba dopustiti u ozbiljnoj literaturi. Kao komentar prilikom presude naveo je kako roman „ nesumnjivo na mnogim mjestima izaziva povraćanje te se nikako ne može doživjeti kao afrodisijak.“²³ Slučaj je postavio važan presedan u američkom zakonodavstvu i definiciji pornografije u književnosti.

Razlozi za osporavanje kroz američku povijest bili su različiti, specifičnih motiva i objašnjenja. U 50-im godinama prošlog stoljeća u nekim knjižnicama zabranjena je knjiga „The Rabbit's Wedding“ Gartha Williamsa čija je tema bila brak crnog i bijelog zeca. Razlog tome bilo je tadašnje stanje vlasti i rasna segregacija u Americi.²⁴ U 60-ima je zabranjena knjiga pod nazivom „Sylvester and the Magic Pebble“ u kojoj su glavni likovi bile životinje, a policajce su predstavljale svinje što je izazvalo brojne pritužbe. Isto tako, knjiga je kritizirana zbog okultnih motiva i čarobnjaštva jer je jedan od likova uz pomoć magičnog kamena transformiran iz magarca u stijenu.²⁵ Kako je strah od okultnog vladao među konzervativnom

²¹ Jenkins, C.A. Book Challenges, Challenging Books, and Young Readers: The Research Picture. Language Arts, Vol. 85, br. 3, Challenges to Children's Literature. 2008.Str.232. URL: https://www.researchgate.net/publication/285086541_Book_challenges_challenging_books_and_young_readers_The_research_picture (23.07.2019.)

²² Miller, L. "The Most Dangerous Book": When "Ulysses" was obscene. Salon.URL: https://www.salon.com/2014/06/15/the_most_dangerous_book_when_ulysses_was_obscene/ (20.07.2019.)

²³ United States v. One Book Called "Ulysses", 5 F. Supp. 182 (S.D.N.Y. 1933). U.S. District Court for the Southern District of New York.1933. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/5/182/2250768/> (20.07.2019.)

²⁴ Jenkins, C.A. Book Challenges, Challenging Books, and Young Readers:The Research Picture. Language Arts, Vol. 85, br. 3, Challenges to Children's Literature. 2008.Str.232. URL: https://www.researchgate.net/publication/285086541_Book_challenges_challenging_books_and_young_readers_The_research_picture (20.07.2019.)

²⁵ Isto.

evangelističkom zajednicom, tako su i dječje knjige poput „My Little Pony“, „Smurfs“ i „Care Bears“ bile okarakterizirane kao vrata sotonizmu i čarobnjaštvu.²⁶

Jedan od bitnijih događaja koji je promijenio definiciju opscenosti bilo je suđenje Samuelu Rothu kojem se sudilo zbog prodavanja i slanja pornografskog sadržaja. Roth je osuđen na zatvor te je tamo ostao do 1961, a njegovo suđenje prisililo je američki pravni sustav da još jednom preispita definiciju opscenosti. Presudom je definicija opscenog djela ograničena samo na djela za koje je smatrano da nemaju društvenog značaja.²⁷ Nova definicija otvorila je prostor za još više literature koje prikazuju seks i nasilje.

U drugoj polovici 20.stoljeća došlo je do pada broja slučajeva osporavanih knjiga te porasta broja knjiga koje su uključivale seks i nasilje, ali i druge, do tada problematične, tematike. LGBTQ+ tematika je, međutim, ostala na meti konzervativnih Amerikanaca. Tako su, primjerice, osporavane knjige poput „Annie on My Mind“ autorice Nancy Garden iz 1982., „Heather Has Two Mommies“ Lealea Neamana iz 1989. (9. na listi najviše zabranjivanih i osporavanih knjiga 90-ih), te „Daddy's Roommate“ Michaela Willhoitea iz 1990. godine što je pokazalo jasno protivljenje istospolnim brakovima, homoseksualcima u vojsci, djece u homoseksualnim zajednicama kao i drugim LGBTQ+ pitanjima.²⁸

Harry Potter autorice J.K. Rowling vjerojatno je najpoznatiji primjer osporavane knjige novijeg doba. Knjige su tako su osporavane na temelju toga što se u djelu djecu podučava čarobnjaštvo, ali i zbog suprotstavljanja autoritetima u obliku profesora, roditelja i vlasti što se okarakteriziralo kao poticanje djece na nepoštovanje autoriteta. Konzervativne skupine poput Focus on the Family, Concerned Women of America, American Family Association i druge organizirano su se borile romana J.K. Rowling u svrhu zaštite temeljnih obiteljskih vrijednosti.²⁹

²⁶ Isto.

²⁷ Mackey, T. Pornography on Trial: A Handbook with Cases, Laws, and Documents. Abc-clio, 2002. Str. 119.

URL:

<https://books.google.hr/books?id=5gOIF6TZedgC&pg=PA119&lpg=PA119&dq=samuel+roth+trial&source=bl&ots=n18P6UghKL&sig=ACfU3U3uPN1pD7kyiviZf-WcYsD8AYGs4A&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwiQtNapipLkAhWNxosKHaPxBdA4ChDoATAMegQICRAB#v=onepage&q=samuel%20roth%20trial&f=false> (24.07.2019.)

²⁸ Jenkins, C.A. Book Challenges, Challenging Books, and Young Readers: The Research Picture. Language Arts, Vol. 85, br. 3, Challenges to Children's Literature. 2008. Str. 232. URL:

https://www.researchgate.net/publication/285086541_Book_challenges_challenging_books_and_young_readers_The_research_picture (25.07.2019.)

²⁹ Isto

Ovo je, dakako, kratak pregled povijesti osporavanih i zabranjivanih djela u SAD-u, no mnogo govori o stanju tadašnjeg, ali i današnjeg stava prema literaturi i njezinog utjecaja na društvo, naročito mlade.

4. Prvi amandman i pravni standardi

Američko knjižničarsko društvo (ALA) snažan je protivnik cenzure, kako u povijesti, tako i danas. ALA se poziva na Prvi amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država iz 1791. godine, to jest na slobodu mišljenja, ideja, govora i tiska: „Kongres ne smije donijeti nikakav zakon koji se odnosi na ustanovljavanje religije, ili zabranjivanje njezinog slobodnog prakticiranja; ili uskraćuje slobodu govora ili tiska; ili pravo građana na mirno okupljanje, te da od Vlade traže ispravljanje nepravdi.“³⁰ Prvi je amandman usvojen zalaganjem Thomasa Jeffersona i skupine američkih liberalnih političara. Sloboda govora i tiska prvi puta je spomenuta u „Povelji o pravima države Virginije“: „Sloboda tiska jedna je od velikih bedema slobode i može biti ograničena samo despotskom vlasti.“³¹

Knjižnice i škole odgovorne su za upravljanje knjižničnim fondom. Vrhovni sud nije donio odluku o tome kako će navedene ustanove birati knjige, ali su zato odredili da se, kada se jednom nađe u knjižnici, knjiga može ukloniti samo pod određenim uvjetima.³² Udruge građana, ali i pojedinci, u takvim slučajevima znaju reagirati pa knjiga ne bude uklonjena s polica, ali isto tako postoje situacije kada se ni ne primijeti da je knjiga uklonjena. Ponekad će roditelj, član zajednice ili čak knjižničar iz osobnih uvjerenja ili pod pritiskom određene društvene skupine knjigu tiho ukloniti s polica. Takav oblike „prikrivene cenzure“ nemoguće je dokumentirati i kvantificirati. ALA procjenjuje da između 82-97% slučajeva osporavanja ili uklanjanja knjiga s polica prolazi nedokumentirano.³³

4.1. Pravni standardi

Kroz godine su se mijenjali razlozi koji su dopuštali da se pojedina knjiga ukloni iz knjižnice ili da joj se zabrani pristup, a to se najčešće događalo sudskim presedanima. U poglavlju o povijesti osporavanja i zabranjivanja knjiga u SAD-u navedeni su jedni od prvih takvih slučajeva, a presedani doneseni parnicama „Miller v. California“ i „Island Trees School

³⁰ Povelja o pravima. Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država. URL:

<https://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-other-lang/CROATIAN.pdf> (30.07.2019.)

³¹ The Virginia Declaration of Rights. America's founding documents. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/virginia-declaration-of-rights> (14.07.2019.)

³² Mullally, C. Banned Book. Freedom Forum Institute. URL: <https://www.freedomforuminstitute.org/first-amendment-center/topics/freedom-of-speech-2/libraries-first-amendment-overview/banned-books/> (19.08.2019.)

³³ Top Ten Most Challenged Books Lists. ALA. URL:

<http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/top10#2016> (30.07.2019.)

District v. Pico“ oblikovali su način na koji se danas procjenjuje je li djelo neprikladno i trebali mu se ograničiti pristup ili ga ukloniti iz knjižnice.

4.2. Miller v. California

Vrhovni je sud SAD-a 1973. godine tijekom slučaja „Miller v. California“ redefinirao definiciju opscenosti. Odlučeno je da se opscenim smatra djelo kojem nedostaje ozbiljna književna, umjetnička, politička ili znanstvena vrijednost. Godine 1971., Marvin Miller, vlasnik tvrtke specijalizirane za slanje pornografskih knjiga i filmova poslao je brošure kojima je htio reklamirati knjige i filmove koje prodaje. Brošure su jasno prikazivale seksualan odnos između muškarca i žene. Takav način reklamiranja nekima se nije svidio te je Miller ubrzo prijavljen policiji. Miller je uhićen i optužen za kršenje zakona koji zabranjuje stvaranje, posjedovanje i raspačavanje opscenih materijala.³⁴ Odluka je donesena na temelju prethodnih odluka Vrhovnog suda među kojima je i „Roth v. USA“, spomenutom u poglavlju o povijesti osporavanja i zabranjivanja knjiga u SAD-u. Pitanje koje se tijekom suđenja postavilo bilo je je li prodaja i distribucija opscenih djela zaštićena Prvim amandmanom i stavkom o slobodi izražavanja. Sud je presudio kako opsceni materijali nisu zaštićeni Prvim amandmanom te kako porota u ovom i svakom narednom sličnom slučaju mora utvrditi bi li prosječna osoba, primjenjujući suvremene standarde lokalne zajednice, smatrala da djelo u cjelini:

- pobuđuje isključivo lascivne osjećaje
- prikazuje ili opisuje seksualno ponašanje na način koje je uvredljivo za širu javnost
- nema ozbiljnu književnu, umjetničku, političku ili znanstvenu vrijednost³⁵

Takvo analiziranje spornog djela prozvano je Millerov test. Djelo se smatra opscenim ako zadovolji sva tri gore navedena uvjeta. Oslanjajući se na suvremene standarde lokalne zajednice u određivanju prve dvije stavke testa opscenosti, kao i uzimanje u obzir djela u cjelini, sud je odbacio do tada korišten Hicklinov test. Hicklinov test, nastao nakon engleskog

³⁴ Miller, B. Miller v. California: A Cold Shower for the First Amendment. St. John's Law Review. Vol.48. URL: <https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=2836&context=lawreview>

³⁵ Isto.

slučaja Regina protiv Hicklina iz 1868., procjenjivao je osporavana djela prema utjecaju koje bi ono moglo imati na djecu ili izuzetno osjetljive odrasle osobe.³⁶ Primjena standarda zajednice otvorila je prostor za različite lokalne vrijednosti. Millerov test pojavio se u vrijeme kada su unutarnja migracija i nove tehnologije u telekomunikaciji i distribuciji medija dovele do uspostave istinskog nacionalnog medijskog tržišta. Medijski konglomerati imali su pristup gotovo svakoj zajednici u SAD-u putem televizije, filmova, knjiga i časopisa.³⁷

Glavni sudac Warren E. Burger vidio je ovu odluku kao kompromis koji bi omogućio značajnu širinu po pitanju erotike, a koji bi dopustio i regionalne razlike po pitanju javnog ukusa i osjetljivosti. Stao je na stranu onih koji su smatrali da bi se zajednice trebale moći oduprijeti djelima koji nisu u skladu s lokalnim vrijednostima. Naveo je kako Prvi amandman ne zahtijeva da „...ljudi iz Mainea ili Mississippija prihvaćaju javne prikaze ponašanja za koje se smatra da su prihvatljivi u Las Vegasu ili New Yorku.“³⁸ Pojedini sudci su ipak smatrali da nacionalno medijsko tržište zahtijeva nacionalne standarde, posebno zato što je bilo teško procijeniti može li se opscenost definirati dovoljno precizno da se izbjegne neustavna nejasnoća u idućim sličnim slučajevima. Meta kritičara bila je činjenica da je fokus stavljen na zajednicu prema kojima lokalni standardi određuju zakonitost distribuiranih djela bez obzira na to gdje su djela stvorena. Međutim, činjenica da se djelo može smatrati neprihvatljivim unutar jedne zajednice, a prihvatljivim unutar druge osnovna je značajka Millerovog testa, a ne njegova nenamjerna manjkavost.³⁹

Kritičari navode tri glavna problema koji proizlaze iz pristupa standardima zajednice.⁴⁰ Prvi je taj što se standardi zajednice ne odnose i na nacionalne standarde što bi značilo da su sudovi i porote slobodni sami odlučiti što njihova zajednica može smatrati prikladnim. Odlučeno je kako se zajednicom može smatrati pojedina savezna država, ali i dio koji obuhvaća savezni okružni sud ili metropolitanska regija tri okruga. Idući problem je taj što, ako proizvođači knjiga i filmova za odrasle mogu odrediti lokalnu osjetljivost, oni moraju ili izbjegavati zajednicu s najstrožim standardima ili sami cenzurirati svoju nacionalnu distribuciju prema ukusima različitih zajednica. I posljednje, prema kritičarima je teško, čak gotovo i nemoguće

³⁶ Isto.

³⁷ Hudson, D. Miller v. California (1973). MTSU. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/401/miller-v-california> (16.08.2019.)

³⁸ United States Supreme Court. Miller v. California. Case Law URL: <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/413/15.html> (16.08.2019.)

³⁹ Hudson, D. Miller v. California (1973). MTSU. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/401/miller-v-california> (16.08.2019.)

⁴⁰ Isto.

procijeniti hoće li se određeno djelo smatrati opscenim u pojedinim zajednicama. Lawrence Walters i Clyde DeWitt, zagovornici prvog amandmana, su se tako žalili da je bilo slučajeva kada je jedna porota određeno djelo smatrano opscenim, a druga prihvatljivim u istom gradu, istoj sudnici i pred istim sudcem u parnicama u razmaku od svega nekoliko tjedana.⁴¹

4.3. Island Trees School District v. Pico

Vrhovni je sud 1982. godine postavio pravni standard za zabranjivanje knjiga slučajem „Island Trees School District v. Pico“. Godine 1975. nekoliko je članova školskog odbora školskog okruga Island Trees iz Long Islanda primilo popis knjiga koje su članovi konzervativne udruge roditelja iz New Yorka smatrali nepodobnima. Lista je sadržavala desetak naslova koje je školski odbor odlučio „neslužbeno“ ukloniti iz knjižnice bez uspostavljanja povjerenstva koje je utvrđena politika školskog okruga zahtijevala. Vijest je ubrzo dospjela do medija, a odbor je dao izjavu kako su navedena djela „anti-američka“, „antisemitska“, „anti-kršćanska“ te jednostavno „prljava“. Dodali su kako knjige sadrže „neopisive oblike opscenosti, bogohuljenja, nasilja i nastranosti“ te su zaključili da je njihova dužnost i moralna obaveza zaštititi djecu od moralne opasnosti kao što bi ih štitili od bilo kakve druge fizičke opasnosti.⁴² Povjerenstvo koje je nakon toga imenovano odredilo je da se nekoliko knjiga mora vratiti na police. Međutim, odbor je odbio preporuke povjerenstva i ponovno naredio uklanjanje knjiga. Takva odluka nagnala je Stevena Picoa, sedamnaestogodišnjeg učenika, da s grupom učenika podigne tužbu protiv školskog odbora na američkom Okružnom sudu kojim ih optužuje da su učenicima svjesno uskratili prava koja su im zajamčena Prvim amandmanom. Okružni sud presudio je u korist odbora navodeći kako treba "poštovati tradicionalne vrijednosti zajednice, kao i pravo školskog odbora nad oblikovanjem obrazovnog sadržaja".⁴³ Pico se potom žalio na presudu te je slučaj ponovno vraćen Okružnom sudu, nakon čega se školski odbor žalio Vrhovnom sudu SAD-a. Vrhovni je sud prilikom presude bio usko podijeljen te je u konačnici presudio u korist studenta. Sudci vrhovnog suda nisu mogli postići dogovor većine te su se morali odlučiti na tkz. „pluralno mišljenje“ gdje su morali donijeti tri različita mišljenja te na temelju toga odrediti koje je

⁴¹ Walters, G.L. Obscenity in the Digital Age: The Re-evaluation of Community Standards. URL: https://www.firstamendment.com/articles/Nexus_Obscenity_in_the_Digital_Age_Article.pdf (20.08.2019.)

⁴² Klinefelter, A. First Amendment Limits on Library Collection Management. Law Library Journal. URL: https://www.researchgate.net/publication/228183515_First_Amendment_Limits_on_Library_Collection_Management (20.08.2019.)

⁴³ Isto.

većinsko. Sudac William Brennan odluku je obrazložio kako pravo na izražavanje ideja koji Prvi amandman jamči mora podrazumijevati i pravo na primanje istih. Navodi kako škole, premda imaju značajna ovlaštenja za kontrolu onoga što će se u školama podučavati i materijala koji će biti dostupan, nemaju apsolutnu moć. Rekao je kako učenici ne mogu biti samo dio zatvorenog kruga te primati isključivo ono što im škola ili država odluči komunicirati kao i da isti ne mogu suzbiti izražavanje mišljenja s kojim se ne slažu. Brennan je također naglasio kako je njegova odluka ograničena na uklanjanje knjiga iz školskih knjižnica te da se ne odnosi na nabavu knjiga ili njihovu upotrebu u školskom kurikulumu. Zakonski standard koji je ova odluka donijela vezano uz uklanjanje knjiga s polica je da škole ne mogu ukloniti knjigu samo na temelju neslaganja s idejama u njoj, ali je mogu ukloniti ako se odluči da je ona neprimjerena za djecu.⁴⁴

Nakon presude koja je donijela pravni presedan, slični parnice obično su podržavale pravo školskog odbora na kontrolu nastavnih programa uklanjanjem određenih djela ako se odlučilo da je djelo neprikladno za učenike. Kako je odluka u „Island Trees School District v. Pico“ bila rezultat „pluralnog mišljenja“, mnogi savezni sudovi smatrali su kako ono nije obvezujući presedan u njihovim odlukama.⁴⁵ No, budući da je ovo bila jedna od rijetkih odluka Vrhovnog suda koja se bavi uklanjanjem knjiga iz knjižnica te da je bilo malo sličnih slučajeva na istoj razini, većina sudova nastavila se voditi odlukom koja je tada donesena. Godine 1995. savezni okružni sud u Kansasu utvrdio je da je lokalni školski odbor prekršio Prvi amandman kad je izglasao uklanjanje romana lezbijske tematike. Sud je utvrdio kako je stvarna motivacija članova odbora bilo neslaganje s idejama iznesenim u knjizi te da je njihova namjera bila uskraćivanje pristupa učenicima takvim idejama.⁴⁶ Sličan problem pojavio se 2001. godine kada je školski odbor u jednoj školi u Arkansasu odlučio staviti knjige o Harryju Potteru u ograničeni dio knjižnice za koji su učenici trebali imati posebno dopuštenje roditelja. Djelo je osporavano na temelju toga što se u knjizi djecu podučava čarobnjaštvo, ali i zbog suprotstavljanja autoritetima. Takvo je ograničenje pristupa osporeno na sudu koji je odlučio da ono nije u skladu s Ustavom.⁴⁷ Jedan od novijih slučajeva uklanjanja knjige iz knjižnice dogodio se 2009. godine u slučaju „American Civil Liberties Union of Florida, Inc. v.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Mullally, C. Banned Book. Freedom Forum Institute. URL: <https://www.freedomforuminstitute.org/first-amendment-center/topics/freedom-of-speech-2/libraries-first-amendment-overview/banned-books/> (19.08.2019.)

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Jenkins, C.A. Book Challenges, Challenging Books, and Young Readers: The Research Picture. Language Arts, Vol. 85, br. 3, Challenges to Children's Literature. 2008. Str. 232. URL: https://www.researchgate.net/publication/285086541_Book_challenges_challenging_books_and_young_readers_The_research_picture

Miami-Dade County School Bd“. Odlukom suda je odlučeno kako Prvi amandman ne zahtijeva da knjižnice na svojim policama drže publicistiku koja sadrži lažne činjenice. Organizacije za građanske slobode i udruge roditelja pokušali su osporiti odluku školskog odbora o uklanjanju knjige „A Visit to Cuba“ iz svojih učionica i knjižnice. Školski odbor tvrdio je da knjiga ne prikazuje ispravnu sliku o politici te zemlje ni grube stvarnosti života u njoj. Sudac je odlučio da knjiga nije uklonjena zbog neslaganja školskog odbora s idejama iznesenim u knjizi, već da su u njoj informacije netočne, a time i neprikladne u obrazovnoj ustanovi.⁴⁸

⁴⁸ Mullally, C. Banned Book. Freedom Forum Institute. URL: <https://www.freedomforuminstitute.org/first-amendment-center/topics/freedom-of-speech-2/libraries-first-amendment-overview/banned-books/> (19.08.2019.)

5.The Library Bill of Rights

Na temelju Prvog amandmana doneseno je niz dokumenata „o pravu korisnika na sve vrste informacija i dužnosti knjižnica da im ta prava osiguraju.“⁴⁹ Godine 1939. Američko knjižničarsko društvo objavilo je svoj etički kodeks u kojem su razmatrani i formulirani odnosi između knjižnica i vlasti⁵⁰, zatim dokument „The Freedom to Read Statement“ iz 1953. godine⁵¹, za koji se navodi da se može smatrati „nekom vrstom deklaracije o pravu na čitanje, odnosno o pravu slobodnog pristupa svim informacijama.“⁵² Kao važan dokument ističe se i „The Library Bill of Rights“ koji je ALA usvojila 19. lipnja 1939, a zadnja izmjena bila je 29. siječnja 2019. godine koja je donijela manje izmjene vezane uz jasniju interpretaciju postojećih stavki.

U ovom dokumentu tako stoji da je uloga knjiga i druge knjižnične građe informiranje ljudi, te da bi trebala uključivati raznovrsnu građu vezanu uz različite teme i stajališta koji se tiču aktualnih, ali i povijesnih pitanja. Navodi se i kako se djela ne bi smjela isključivati iz fonda ili ih se ne bi smjelo namjerno ne nabavljati ako je razlog tome neslaganje s različitim svjetonazorima, idejama, doktrinama i sl. Isto tako, u dokumentu stoji da je na knjižnicama da osporavaju svaki pokušaj cenzure te da surađuju s onima koji se protiv cenzure bore. Navodi se i kako bi pristup građi kao i prostorima knjižnice trebao biti dostupan svima, a govori se i o pravu na privatnost podataka korisnika knjižnice.⁵³

Iako ovaj dokument sadrži nedvosmislene izjave o osnovnim načelima kojima bi se knjižnica trebala voditi, često dolazi i do specifičnih situacija koje zahtijevaju posebna rješenja.

Odbor za intelektualne slobode (Intellectual Freedom Committee) koji djeluje pri ALA-i tako je objavio popratne dokumente koji služe za interpretaciju načela navedenih u „Library Bill of rights“ od kojih ćemo obraditi one koji su bitni za temu ovog rada.

⁴⁹ Stipčević, A. Cenzura u knjižnicama. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992. str. 10.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Freedom to Read Statement. American Library Association.URL:
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/freedomreadstatement> (30.07.2019.)

⁵² Stipčević, A. Cenzura u knjižnicama. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992. str. 10.

⁵³ Library Bill of Rights. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill> (20.08.19.)

5.1. Oспорavanje knjižnične građe

ALA izričito tvrdi da je odgovornost svake knjižnice stvoriti jasnu politiku vezanu uz upravljanje knjižničnim fondom koja uključuje i postupak pregledavanja sporne građe. Kako je navedeno u članku „Diverse Collections: An Interpretation of the Library Bill of Rights“, knjižničari imaju profesionalnu i etičku odgovornost prema korisnicima knjižnica u smislu zaštite njihovog prava na čitanje, gledanje ili slušanje knjižnične građe što im je i osigurano Prvim amandmanom. Knjižničari ne bi trebali dopustiti da njihove osobne pristranosti, mišljenja ili stavovi utječu na odluke o oblikovanju knjižnične zbirke.⁵⁴ Prema Vrhovnom sudu, u svakoj knjižnici potrebno je provesti postupak kritičkog preispitivanja svih pokušaja osporavanja knjiga prije nego što pristup njima bude ograničen ili zabranjen.⁵⁵ Na knjižnicama je da razviju i slijede postupak po kojem za to nadležno tijelo analizira zahtjeve osporavanja knjiga. Takav postupak bi trebao biti otvoren, transparentan i u skladu sa svim primjenjivim zakonima. Osporavana djela trebaju ostati u zbirci, a pristup bi trebao ostati neograničen tijekom postupka pregleda. Djela koji ispunjavaju kriterije za odabir i uključivanje u zbirku te su u skladu s nabavnom politikom institucije nikako se ne bi trebali uklanjati. Svaki pokušaj ograničenja pristupa djelima ili njihovog uklanjanja iz fonda mora se pažljivo ispitati. Pokušaj uklanjanja ili ograničenja pristupa koje nije zakonski regulirano odnosno radnje koje zaobilaze knjižničnu politiku ili one koje su poduzeli izabrani dužnosnici ili članovi upravnog odbora izvan utvrđenog pravnog postupka za donošenje zakonodavnih odluka ili odluka odbora smatra se ilegalnim. Legalnim se smatraju samo one odluke koje su donesene tijekom službenih sjednica ili sastanaka u skladu s politikom razvoja zbirke knjižnice.⁵⁶

5.2. Izgradnja knjižničnog fonda i „čišćenje“ građe

Knjižnice nabavom ili otpisom građe kontinuirano razvijaju svoj fond kako bi bio u skladu s trenutnim interesima i potrebama zajednice. Svaka knjižnica bi stoga trebala razvijati jasnu politiku upravljanja knjižničnim fondom. Prilikom nabave ili otpisa fokus se stavlja na

⁵⁴ Diverse Collections: An Interpretation of the Library Bill of Rights.ALA.URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/diversecollections> (19.09.2019.)

⁵⁵ Challenged Resources: An Interpretation of the Library Bill of Rights.ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/challenged-resources> (19.09.2019.)

⁵⁶ Isto.

točnost, aktualnost, korisnost, korištenje građe, budžet, ali i interes javnosti.⁵⁷ Upravljanje fondom ne bi smjelo biti korišteno za uklanjanje ili ograničavanje pristupa građi na temelju osobnih interesa i stavova ili zato što bi se određena građa mogla smatrati kontroverznom. Takve radnje krše intelektualnu slobodu i nisu u skladu s načelima u Povelji. Uz to, svako izbjegavanje nabave djela koja nisu u skladu s osobnim stavovima knjižničara ili društva ili njihov otpis moglo bi se smatrati cenzurom. „Čišćenje“ knjižnične građe u ovom kontekstu značilo bi svako brisanje, izmjenu, uređivanje ili uništavanje bilo kojeg dijela knjižnične građe od strane zaposlenika, upravljačkih tijela ili matičnih tijela u svrhu cenzure.⁵⁸ Takve radnje jasno krše I., II. i III. članak „Library Bill of Rights“ u kojima je navedeno da građa ne bi smjela biti uklonjena na temelju porijekla ili stavova onih koji pridonose njihovom stvaranju te da knjižnice trebaju pokušati zaustaviti svaki pokušaj cenzure kako bi ispunile svoju odgovornost pružanja informacija. Svaki čin izmjene građe način je uskraćivanja pristupa cjelokupnom djelu i idejama koje su se njime htjele prenijeti te se smatra cenzurom i kršenjem autorskih prava.⁵⁹

5.3. Prepoznavanje različitosti i uključivanje svih društvenih skupina

ALA naglašava kako su jednakost, raznolikost i uključenost svih društvenih skupina od ključne važnosti u promicanju intelektualnih sloboda te da je na knjižnicama i knjižničarima imati to na umu pri upravljanju knjižničnim fondovima.⁶⁰ Kako bi se svaki pojedinac osjećao prihvaćenim i uključenim, na knjižnicama je da politikom nabave knjiga odražavaju sliku zajednice, zajedno sa svim njenim različitostima. Prostori knjižnice, programi i zbirke trebali bi odgovarati potrebama svakog korisnika. Knjižnične zbirke trebale bi sadržavati čitav niz različitih stajališta koji služe potrebama svih članova zajednice. Povijesno gledano, mnogi autori koji su dio manjinskih skupina ili čije su teme djela kontroverzne nisu jednako zastupljeni kod izdavača pa samim time ni na policama knjižnica. Da bi se osigurao pravedan i inkluzivan pristup, knjižnice moraju usko surađivati s različitim zajednicama kako bi razumjele njihove potrebe i želje pa prema tome i odgovarajuće oblikovati svoje zbirke i

⁵⁷ Evaluating Library Collections: An Interpretation of the Library Bill of Rights. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/evaluatinglibrary> (19.09.2019.)

⁵⁸ Expurgation of Library Resources: An Interpretation of the Library Bill of Rights. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/expurgationlibrary> (19.09.2019.)

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Equity, Diversity, Inclusion: An Interpretation of the Library Bill of Rights. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/EDI> (19.09.2019.)

usluge. Protivljenjem cenzuri i borbi protiv uklanjanja djela s polica koja su vezana uz marginalizirane društvene skupine, knjižnice se bore za zajednicu u kojoj je svatko jednako zastupljen i uključen. Djela koja tematski predstavljaju marginalizirane društvene skupine možda nisu jednako popularna među svim društvenim skupinama, no dužnost knjižnice je dati pristup svim svjetonazorima i mišljenjima, ne samo prevladavajućim.

5.4. Pristup građi i uslugama u školskoj knjižnici

Školska knjižnica igra jedinstvenu ulogu u promicanju, zaštiti i informiranju učenika o intelektualnoj slobodi. Jedna je od mjesta na kojima mladi slobodno mogu pristupiti različitim informacijama i tako razvijati kritičko mišljenje. Iako obrazovna razina i školski kurikulum nužno oblikuju građu i usluge školske knjižnice, načela navedena u „Library Bill of Rights“ podjednako se primjenjuju na sve knjižnice, uključujući i školske.⁶¹ U skladu s tim načelima, svi učenici bi trebali imati jednak pristup knjižničnoj građi. Školski knjižničari preuzimaju vodeću ulogu u promicanju načela intelektualne slobode u školi pružanjem pristupa raznoj vrsti građe i usluga. Oni bi trebali usko surađivati s učiteljima i profesorima kako bi integrirali različite nastavne aktivnosti unutar kurikuluma te samim time potaknuli učenike na razvijanje širokog spektra ideja i vještina. Time se njeguje intelektualna sloboda i osposobljava se učenike za slobodno i odgovorno istraživanje različitih tematika. Kroz stvaranje školskog kurikuluma kao i popisa djela koje učenici u školi čitaju i obrađuju stvaraju se temelji za slobodne, intelektualne rasprave potrebne svakom demokratskom društvu. Građa u zbirkama školskih knjižnica sastavni je dio nastavnog plana i programa te bi trebala obrađivati različite teme i stajališta. Članovi školske zajednice uključeni u proces stvaranja knjižničnog fonda trebali bi koristiti obrazovne kriterije za nabavu koji nisu ograničeni njihovim osobnim, političkim, socijalnim ili vjerskim svjetonazorima. Učenici i nastavnici u školskoj knjižnici trebaju imati pristup izvorima i uslugama bez ograničenja, a školski bi se knjižničari trebali odupirati naporima pojedinaca ili grupa u određivanju što bi učenici trebali čitati, gledati ili slušati. Glavne prepreke koje se stavljaju između učenika i knjižnične građe kojoj žele pristupiti su ograničenja temeljena na dobi ili razredu učenika, zahtijevanje dopuštenja roditelja ili učitelja za pristup određenoj vrsti građe te uspostavljanje dijelova knjižnice kojima je pristup ograničen. Politike, procedure i pravila vezana uz uporabu građe i usluga

⁶¹ Access to Resources and Services in the School Library: An Interpretation of the Library Bill of Rights. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/accessresources> (20.09.2019.)

podržavaju slobodan i otvoren pristup informacijama. Odgovornost je upravnog odbora knjižnice da donosi politike koje učenicima jamče pristup širokom rasponu ideja, razvija politike vezane uz izgradnju knjižničkog fonda i postupke pregledavanja osporavanih djela.⁶²

⁶² Isto.

6. Postupak osporavanja knjiga

Na stranicama ALA-e navedeni su koraci podnošenja formalnih žalbi za osporavanje djela koje se nalaze na policama narodnih, školskih ili fakultetskih knjižnica.⁶³ Osobe koje brine sadržaj određenog djela te žele da mu ustanova ograniči pristup ili knjigu ukloni mogu ispuniti formalni obrazac za osporavanje. Takav obrazac pisani je dokument koji obično pregledava dodijeljeni član knjižničnog osoblja ili knjižnični odbor, a trebala bi ga imati svaka knjižnica u SAD-u. U obrascu tako treba navesti osnovne podatke o sebi ili organizaciji kojoj pripada, podatke o djelu, zašto smatra da je ono problematično te kako želi da knjižnica s tim djelom postupi.⁶⁴

6.1. Procedure narodne knjižnice za rješavanje formalnih žalbi

Sljedeći koraci primjenjuju se u slučaju formalne žalbe u narodnim knjižnicama. Za vrijeme trajanja postupka, sporno djelo ostaje u opticaju:

1. Osobi koja je zatražila uklanjanje djela iz knjižničnog fonda najprije će biti ponuđen paket materijala koji uključuje izjavu o misiji knjižnice, politiku odabira, obrazac za žalbu i „The Library Bill of Rights“.
2. Osoba je dužna je ispuniti obrazac koji se predaje ravnatelju knjižnice.
3. Ravnatelj će s odgovarajućim stručnim osobljem pregledati žalbu kako bi razmotrili je li sporno djelo u skladu s kriterijima politike nabave djela.
4. U roku od 15 radnih dana ravnatelj će donijeti odluku i poslati odgovor s objašnjenjem.
5. Ako podnositelj žalbe nije zadovoljan odlukom, žalba na odluku može se podnijeti u roku od 10 radnih dana upravnom odboru.

⁶³Formal Reconsideration. ALA. URL:

<http://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/formalreconsideration> (04.08.2019.)

⁶⁴ Sample Reconsideration Form. ALA. URL:

<http://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/sampleforms> (04.08.2019.)

6. Ako odbor planira riješiti žalbu na sastanku odbora, osoba će biti obaviještena kada i gdje će se sastanak održati.
7. Odluka odbora je konačna.

6.2. Procedure školske knjižnice za rješavanje formalnih žalbi

Sljedeći koraci primjenjuju se u slučaju formalne žalbe u školskim knjižnicama. Očekivano, procedura za osporavanje djela u školskim knjižnicama kompliciranija je s obzirom na to da su djeca najčešće u glavnom fokusu kada je riječ o osporavanju i zabranjivanju djela. Za vrijeme trajanja postupka, sporno djelo ostaje u opticaju:

1. Osoba koja je zatražila uklanjanje djela iz knjižničkog fonda najprije se treba uputiti ravnatelju škole.
2. Osobi koja je zatražila uklanjanje djela iz knjižničkog fonda daje se paket materijala koji uključuje izjavu o misiji knjižnice, politiku odabira, obrazac koji treba ispuniti i „The Library Bill of Rights“.
3. Obrazac se mora ispuniti i predati ravnatelju knjižnice u roku 10 dana- - ako se žalba ne podnese u određenom roku, slučaj se zatvara.
4. Nakon primitka obrasca, nadležnik treba obavijestiti i dostaviti kopiju žalbe:
 1. Odboru školske knjižnice
 2. Školskom knjižničaru
 3. Ravnatelju školske knjižnice
5. Ravnatelj će imenovati povjerenstvo koje će razmotriti žalbu. Povjerenstvo se sastoji od profesora književnosti i jezika, školskog knjižničara i člana zajednice.
6. Školski knjižničar održat će kratak formalni trening o intelektualnoj slobodi koja je objašnjena u gore navedenom paketu materijala, ispunjenu žalbu te recenziju spornog rada.
7. Svaki član povjerenstva dobit će primjerak spornog djela.
8. Povjerenstvo će se sastati u roku od 10 dana nakon predaje službene žalbe.
9. Povjerenstvo bi trebalo slijediti ovu proceduru:
 1. Član povjerenstva mora voditi zapisnik.
 2. Svaki član povjerenstva mora pročitati navedeno djelo.

3. Podnositelj žalbe ima pravo prezentirati svoje razloge te citirati sporne dijelove knjige, ali ne smije sudjelovati na raspravama povjerenstva, osim ako ga ono ne pozove.
4. Povjerenstvo će imati tajno glasovanje na kojem će se odlučiti hoće li djelo biti uklonjeno, premješteno na drugi odjel, hoće li mu se ograničiti pristup ili će se žalba odbaciti.
5. Pismena odluka odbora bit će predstavljena podnositelju žalbe i ravnatelju školske knjižnice unutar pet dana nakon donošenja odluke.
6. Ako podnositelj žalbe nije zadovoljan odlukom povjerenstva, u roku od 10 školskih dana može podnijeti pismenu žalbu Odboru za preispitivanje obrazovnih resursa na razini školskog distrikta.

Odbor za preispitivanje na razini školskog distrikta razmotrit će žalbu na presudu koje je donijelo povjerenstvo škole. Procedura koju provodi Odbor jednaka je prethodnoj, a odluka će biti konačna te će trajati pet godina. Unutar tih pet godina neće moći biti moguće podnošenje nove žalbe za isto djelo.

6.3. Procedure za rješavanje formalnih žalbi knjižnica fakulteta

Procedura navedena za knjižnice fakulteta kraća je od onih za javne i školske knjižnice ili ovisi o procedurama pojedinih fakulteta pa samim time nije u potpunosti standardizirana. Osoba koja bi željela podnijeti žalbu vezanu uz određeno djelo mora ispuniti formalni obrazac. Ovaj pisani zahtjev razmotrit će ravnatelj knjižnice i dekan fakulteta te će se odluka donijeti u skladu s politikom i procedurama knjižnice i fakulteta. Podnositelj žalbe odluku fakulteta dobit će u roku od 90 dana od kada knjižnica primi zahtjev.

7. Oспорavanje i zabranjivanje djela u SAD-u danas

Ured za intelektualne slobode (OIF) koji djeluje pod Američkim knjižničarskim društvom (ALA) svake godine sastavlja popis od deset najčešće osporavanih knjiga u prethodnoj godini.⁶⁵ Svako osporavanje specifično je za pojedinu knjigu, instituciju, zajednicu, vrijeme, mjesto kao i druge socio-političke faktore. Popisi se temelje na informacijama iz medija te na dobrovoljnim izvješćima koji su poslani OIF-u od strane pojedinaca i zajednica širom Sjedinjenih Američkih Država. Na stranicama ALA-e ponuđen je i anonimni obrazac kojim se može prijaviti slučaj osporavanja pojedinog djela⁶⁶, dok OIF vodi blog gdje se na tjednoj bazi objavljuje kompilacija vijesti iz medija pod nazivom Intellectual Freedom News.⁶⁷ Članci tako obuhvaćaju slučajeve osporavanja knjiga u knjižnicama i školama kao i teme privatnosti, cenzure i filtriranja na internetu.

Budući da je prijavljivanje slučajeva osporavanja knjiga dobrovoljno ili ovisi o tome je li uopće takav slučaj prenesen u medijima, lista se ne može smatrati potpunom. To je naročito slučaj u manjim mjestima gdje su takve situacije česte i događaju se i danas.⁶⁸ Prema istraživanju koje je proveo OIF, čak 82-97% slučajeva osporavanja knjiga prođe neprijavljeno.⁶⁹ Od svih prijavljenih slučajeva osporavanja knjiga, oko 10% bude uklonjeno s polica knjižnica, broj koji se u isto vrijeme ne čini velik, ali zasigurno govori mnogo o stanju u društvu pojedinih dijelova SAD-a. OIF navodi kako se ponekad pokušaji osporavanja knjiga prijavljuju odmah, ali i da može proći i nekoliko godina dok se takav slučaj ne prijavi što utječe i na konačan broj osporavanih knjiga, ali i navedeni postotak knjiga koje su uklonjene.⁷⁰

Za vrijeme trajanja Nacionalnog tjedna knjižnica koji se u Americi odvija svakog travnja, ALA objavljuje izvještaj o stanju američkih knjižnica. Izvještaj sadrži glavne probleme i pitanja s kojima su se knjižnice najčešće susretale, kao i statistiku vezanu uz osporavane

⁶⁵ Top Ten Most Challenged Books Lists. ALA. URL:

<http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/top10> (20.09.2019.)

⁶⁶ Challenge Reporting. ALA. URL: <http://www.ala.org/tools/challengesupport/report> (20.09.2019.)

⁶⁷ Intellectual Freedom News. OIF. URL: <https://www.oif.ala.org/oif/?cat=393> (20.09.2019.)

⁶⁸ Jenkins, C.A. Book Challenges, Challenging Books, and Young Readers: The Research Picture. Language Arts, Vol. 85, br. 3, Challenges to Children's Literature. 2008. Str.232. URL:

https://www.researchgate.net/publication/285086541_Book_challenges_challenging_books_and_young_readers_The_research_picture (25.07.2019.)

⁶⁹ Top Ten Most Challenged Books Lists. ALA. URL:

<http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/top10> (20.09.2019.)

⁷⁰ Isto.

knjige u prethodnoj godini. Popis koji se objavljuje tradicionalno uključuje deset najosporavanijih knjiga godine, no za 2018. godinu popis je proširen na njih jedanaest. Religiozni aktivisti u listopadu 2018. godine spalili su dva djela LGBTQ+ tematike u vlasništvu gradske knjižnice Orange Cityja u Iowi u znak protesta protiv Pridea koji se u to vrijeme održavao u gradu. Popis je stoga proširen na jedanaest djela kako bi se stavio fokus na represivnu netoleranciju koju je čin spaljivanja knjige predstavljao.⁷¹

Popis tako uključuje sljedeća djela:⁷²

1. Alex Gino: *George*
Knjiga je osporavana i uklonjena s polica pojedinih knjižnica zbog teme transrodnosti kao i seksualne tematike te vulgarnog izražavanja.
2. Jill Twiss: *A Day in the Life of Marlon Bundo*
Knjiga je osporavana i uklonjena s polica pojedinih knjižnica zbog LGBTQ+ tematike te političkih i vjerskih stajališta.
3. Dav Pilkey: *Captain Underpants Reasons*:
Knjiga je osporavana jer su neki smatrali kako podržava neprimjereno ponašanje, ali i zbog LGBTQ+ tematike.
4. Angie Thomas: *The Hate U Give*
Osporavana i uklonjena s polica pojedinih knjižnica jer je smatrana „anti-policijском“, zbog vulgarnog izražavanja, seksualnih referenci i korištenja droga.
5. Raina Telgemeier: *Drama*
Osporavana i uklonjena s polica pojedinih knjižnica zbog LGBTQ+ tematike.
6. *Thirteen Reasons Why* by Jay Asher
Osporavana, uklonjena s polica pojedinih knjižnica ili joj je ograničen pristup zbog teme samoubojstva u tinejdžerskim godinama.
7. Mariko Tamaki: *This One Summer*
Osporavana i uklonjena s polica pojedinih knjižnica zbog vulgarnog izražavanja, seksualne tematike i pojedinih ilustracija.
8. Judy Schachner: *Skippyjon Jones*
Osporavana zbog stereotipiziranja meksičke kulture.
9. Sherman Alexie: *The Absolutely True Diary of a Part-Time Indian*

⁷¹ State in America's Libraries 2019. ALA. URL: <http://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2019/introduction> (20.09.2019.)

⁷² Top Ten Most Challenged Books Lists. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/top10> (20.09.2019.)

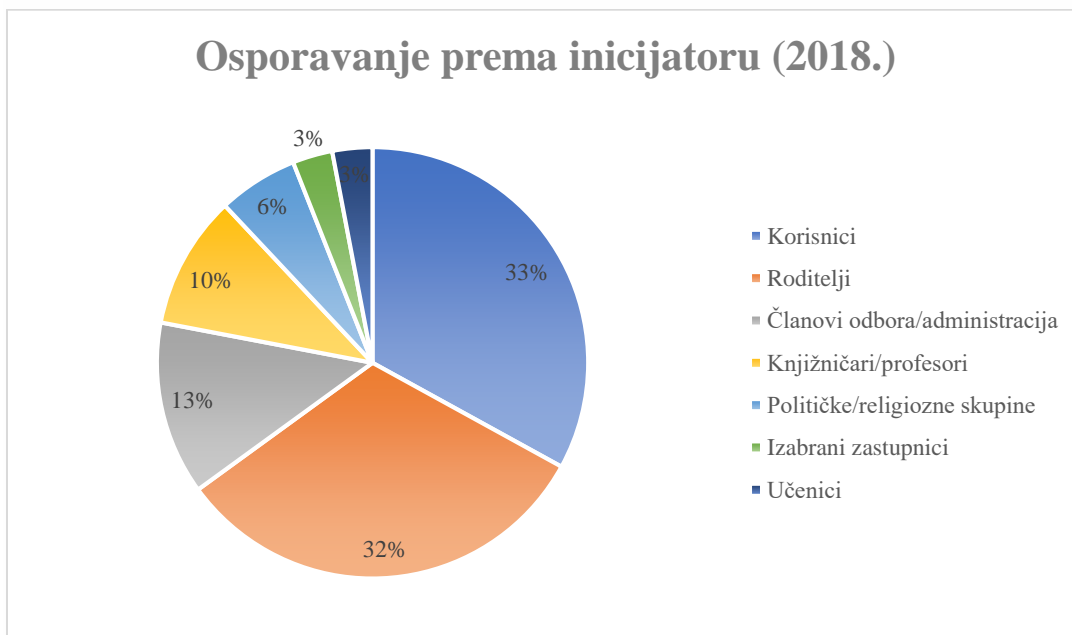
Osporavana i uklonjena s polica pojedinih knjižnica zbog seksualnih referenci, vulgarnog jezika, nasilja, kockanja, konzumiranja alkohola i vjerskih stajališta.

10. Gayle E. Pitman : This Day in June
Osporavana i spaljena zbog LGBTQ+ tematike.

11. David Levithan: Two Boys Kissing
Osporavana i spaljena zbog LGBTQ+ tematike.

7.1. Osporavanje prema inicijatoru

Na temelju statističkih podataka temeljenih na 337 prijava koje je OIF sakupio i objavio vidljivo je kako su u 2018. godini najčešći inicijatori osporavanja djela bili korisnici knjižnica koji su gotovo izjednačeni s roditeljima. Nakon toga slijede članovi odbora knjižnica, potom sami knjižničari i profesori. Zanimljivo je da manji broj čine političke ili religiozne skupine, dok učenici očekivano čine najmanji broj inicijatora osporavanja djela, svega 3%.⁷³

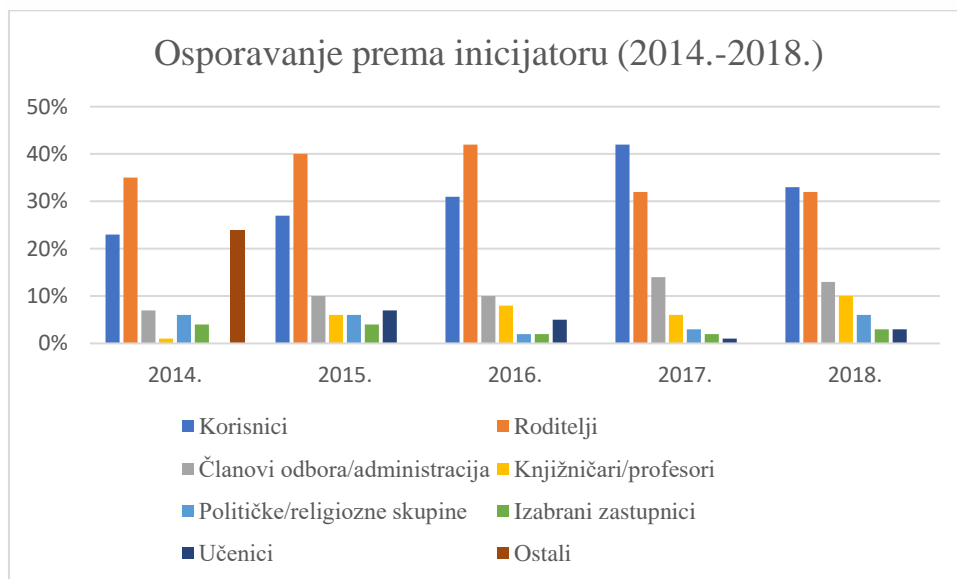

Grafikon 1:Osporavanje prema inicijatoru (2018.)

Pogledamo li statistiku u posljednjih pet godina, uočiti ćemo poneku razliku. Roditelji su tako od 2014. do 2016. godine bili najčešći inicijatori osporavanja, dok su korisnici knjižnica bili

⁷³ Censorship by the Numbers. ALA. URL: http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/2018-bbooks-graphic-1_0.jpg (20.09.2019.)

uvjerljivo najčešći 2017. godine s 42%.⁷⁴ Broj fluktuirao iz godine u godinu, no zabrinjavajuće je da je postotak profesora i knjižničara koji su inicirali osporavanje knjiga skočio s 1% 2014. godine na čak 10% 2018. godine. Treba imati na umu da je osporavanje knjiga u SAD-u vrlo lokalizirano te da ovisi o pojedinoj zajednici u kojoj se knjižnica nalazi što možemo vidjeti i na već navedenom primjeru spaljivanja knjiga u Orange Cityju u Iowi 2018. godine. Ranije iste godine konzervativne skupine zahtijevale su odvajanje sve knjižnične građe LGBTQ+ tematike i ograničavanje pristupa takvoj građi u svrhu „zaštite djece“.⁷⁵ Razna udruženja građana, vođeni svojim ideološkim, vjerskim i moralnim stajalištima, aktivno procjenjuju koja djela se kose s njihovim idejama te se samim time smatraju nepodobnim i lošim za društvo, a naročito za djecu.

Grafikon 2:Osporavanje prema inicijatoru (2014.-2018.)

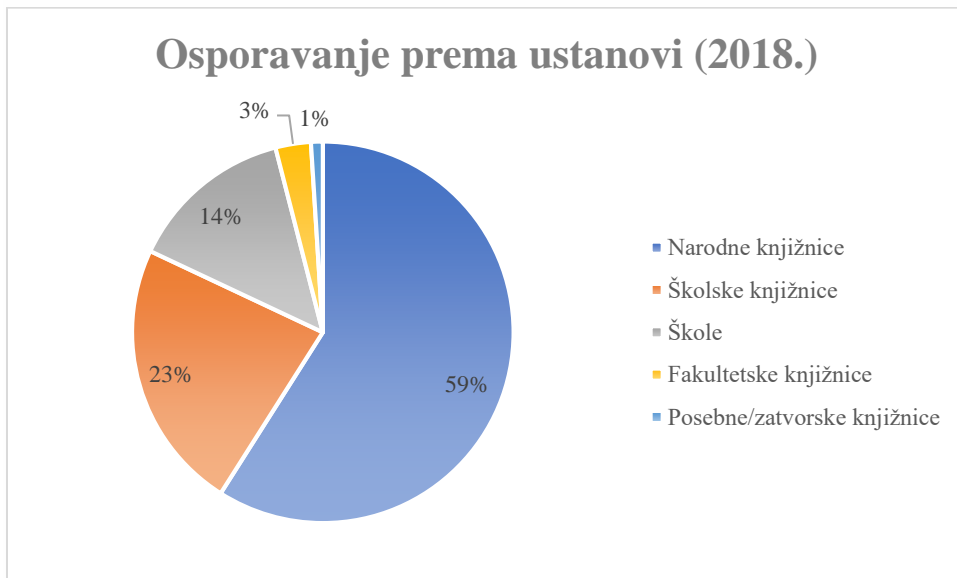
7.2. Osporavanje prema ustanovi

Što se osporavanja prema ustanovi tiče, ono se u 2018. godini najčešće događalo u narodnim knjižnicama (59%) nakon čega slijede školske knjižnice (23%). U školama se često

⁷⁴ Infographics.ALA.URL: <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/statistics> (20.09.2019.)

⁷⁵ Bellamy Walker,T. Conservative Groups Want „Harmful“ LGBT Books Segregated at Iowa Library. The Daily Beast. URL: <https://www.thedailybeast.com/conservative-groups-want-harmful-lgbt-books-segregated-at-iowa-library> (20.09.2019.)

osporavaju pojedina djela koja se nalaze u školskom kurikulumu (14%), a manji broj čine fakultetske i posebne knjižnice.⁷⁶

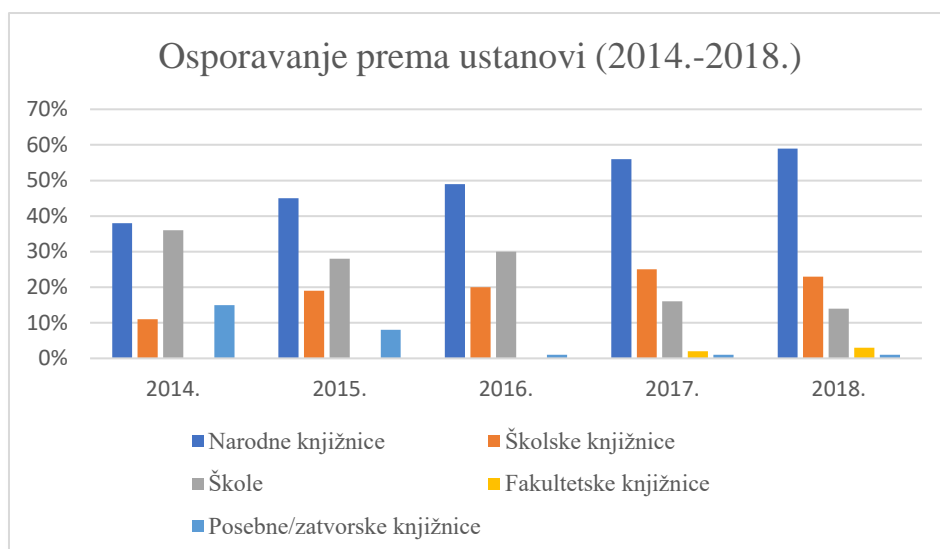

Grafikon 3: Osporavanje prema ustanovi (2018.)

Usporedimo li podatke u posljednjih pet godina, možemo vidjeti konstantan rast osporavanja u narodnim i školskim knjižnicama. Značajan pad možemo primijetiti u samim školama gdje je postotak od ukupnog broja osporavanih djela po ustanovi pao s 36% u 2014. na 14% u 2018. godini. U isto vrijeme možemo vidjeti i lagani porast u fakultetskim knjižnicama gdje je postotak osporavanja s 0% u 2014., 2015., i 2016. godini narastao na 2% u 2017. te 3% u 2018. godini.⁷⁷

⁷⁶ Infographics.ALA.URL: <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/statistics> (20.09.2019.)

⁷⁷ Infographics.ALA.URL: <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/statistics> (20.09.2019.)

Grafikon 4: Osporavanje prema ustanovi (2014.-2018.)

7.3. Razlozi osporavanja

Najčešći razlog osporavanja djela u 2018. godini bila LGBTQ+ tematika, potom slijede politička stajališta, seksualno eksplicitan sadržaj ili seksualne reference, kulturološka neosjetljivost te vulgaran jezik. Zanimljivo je promatrati kako se u kratkom razdoblju od pet godina mijenjala lista najčešćih razloga osporavanja što je u isto vrijeme i dobar pokazatelj društvenih promjena.⁷⁸

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
1.	Seksualne reference	Neprikladno za dob	Vulgaran jezik	LGBTQ+	LGBTQ+
2.	Vulgaran jezik	Seksualne reference	Seksualne reference	Seksualne reference	Politička stajališta
3.	Neprikladno za dob	Vjerska stajališta	Nasilje	Nasilje	Seksualne reference
4.	Nasilje	LGBTQ+	LGBTQ+	Vulgaran jezik	Kult. neosjetljivost
5.	Vjerska stajališta	Droga i alkohol	Vjerska stajališta	Vjerska stajališta	Vulgaran jezik

Tablica 1: Razlozi osporavanja

Tako možemo primijetiti da LGBTQ+ tematike na popisu najčešćih razloga osporavanja nije bilo dok je već 2015. i 2016. godine bila na četvrtom mjestu. U 2017. i 2018. godini popela se na sam vrh najčešćih razloga osporavanja djela. Razlog tome vjerojatno je porast broja knjiga takve tematike, a možda i leži i u činjenici da su 2015. godine legalizirani istospolni brakovi u

⁷⁸ Isto.

svim saveznm državama SAD-a što je uzburkalo konzervativniji dio američkog društva.⁷⁹ Vratimo li se na popis najčešće zabranjivanih djela u 2018. godini, možemo primijetiti da ih je više od pola LGBTQ+ tematike. U 2017. godini, četiri od deset djela na listi bilo je iste tematike, dok ih je 2016. bilo pet.⁸⁰ Jedan od glavnih razloga osporavanja knjiga 2018. godine bila i kulturološka neosjetljivost što je vidljivo i na primjeru djela „Skippyjon Jones“ Judy Schachner koja je kritizirana zbog stereotipiziranja meksičke kulture.⁸¹ Ostali razlozi koji se konstantno pojavljuju među najčešćim razlozima osporavanja su seksualno eksplicitan sadržaj/reference, vulgaran jezik, nasilje i sl. Isto tako, čest razlog je i dobna neprikladnost. Radi se o vrlo općenitom razlogu koji se često koristi kao argument pri osporavanju određenog djela. Navodi se kako se često ispituju i djela koja sadrže fizičke i emocionalne aspekte odrastanja te da riječi kao što su masturbacija i menstruacije izazivaju gotovo jednake probleme kao i riječi rasističkih i seksualnih implikacija.⁸²

Bitno je i naglasiti kako je većina osporavanih knjiga vezano uz autore ili teme koje pripadaju manjinskim društvenim skupinama. Malinda Lo je tako provela istraživanje djela koji su bili osporavani u razdoblju od 2000. do 2013. godine. proučavajući podatke dobivene od OIF-a.⁸³ Istražila je koja se djela bave tematikom vezanom uz različite rase, seksualne orijentacije, invaliditete, gdje su glavni ili sporedni likovi dio manjinskih skupina, ali i onima kojima autori nisu bijelci. Otkrila je kako među stotinu najčešće osporavanih knjiga u tom razdoblju, 52% knjiga uključivale su neki oblik različitosti. Nadalje, 40% djela tematski se doticalo rasnih problema, problema ljudi s invaliditetom ili različitih seksualnosti, dok je 32% imalo glavne likove koji nisu bili bijelci. Isto tako, u 7% djela sporedni likovi bili su članovi LGBTQ+ zajednice, dok su u 5% djela bili glavni likovi. U razdoblju od 2010. do 2013. godine, 24% knjiga imalo je glavne likove koji nisu bili bijelci, 29% bavilo se problemima manjinskih društvenih skupina, a 18% imalo je sporedne likove koji su članovi LGBTQ+ zajednice. Pogledamo li listu deset najosporavanijih knjiga u razdoblju od 2014. do 2018.,

⁷⁹ Gay marriage declared legal across the US in historic supreme court ruling, Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/society/2015/jun/26/gay-marriage-legal-supreme-court> (20.09.2019.)

⁸⁰ More than half of banned books challenged for LGBTQ content. NBC News. URL: <https://www.nbcnews.com/feature/nbc-out/more-half-banned-books-challenged-lgbtq-content-n992221> (20.09.2019.)

⁸¹ Casillas, I. Speaking “Mexican” and the use of “Mock Spanish” in Children’s Books (or Do Not Read Skippyjon Jones) URL: <https://soundstudiesblog.com/2014/05/05/speaking-mexican-and-the-use-of-mock-spanish-in-childrens-books-or-do-not-read-skippyjon-jones/> (20.09.2019.)

⁸² Swiderek, B. Censorship. Journal of Adolescent & Adult Literacy, Vol. 39, br. 7. International Literacy Association and Wiley, 1999. str. 592.

⁸³ Lo, M. Book Challenges Suppress Diversity. Diversity in YA. URL: <http://www.diversityin的角度.com/2014/09/book-challenges-suppress-diversity/> (20.09.2019.)

vidjet ćemo da se malo toga promijenilo. Tako je 2014. godine 80% knjiga bilo tematski vezano uz neku manjinsku skupinu, a 2015. godine njih čak 90%. Podaci iz 2018. godine pokazuju sličnu situaciju. Tako je šest od jedanaest knjiga na listi bilo LGBTQ+ tematike, dok su dva djela imala glavne likove koji nisu bili bijelci.⁸⁴

7.4. Tjedan zabranjenih knjiga

Tjedan zabranjenih knjiga (Banned Books Week), događaj je koji se u Sjedinjenim Američkim Državama organizira svake godine, a cilj mu je slaviti slobodu čitanja. Inicijativa je pokrenuta 1982. godine kao odgovor na povećan broj djela koja su osporavana u knjižnicama, školama i knjižarama. Obično se održava zadnjeg tjedna u rujnu. Ovom inicijativom želi se privući pozornost na važnost slobodnog pristupa informacijama. Događaj ujedinjuje knjižničare, novinare, izdavače, učitelje, profesore i čitatelje svih vrsta i sve ostale koji podupiru pokrenutu inicijativu. Ured za intelektualne slobode (OIF) Američkog knjižničarskog društva (ALA) dostavlja godišnji sakupljeni popis osporavanih knjiga iz različitih razloga koje se potom slave i čitaju taj tjedan.⁸⁵ Zanimljivo je da je i prije osnivanja Tjedna zabranjenih knjiga, jedna knjižnica odlučila javno odgovoriti na sve veći broj knjiga koje su osporavane i uklanjane s policia. Riječ je o njujorškoj knjižnici Merrick (N.Y.) Library.⁸⁶ Nakon što je devet naslova povučeno iz škole Island Trees, ova je knjižnica odlučila reagirati. Na posebnu policu su izdvojili istih devet naslova koje su ponudili svojim čitateljima u trajanju u tjedan dana. Za navedene naslove pojavile su se liste čekanja, a isto je ponovljeno i svake naredne godine, a uvedeni su i bedževi za čitatelje koji posuđuju osporavane knjige. Knjižnica Merrick i dalje organizira godišnje manifestacije s brojnim govornicima, debatama, filmovima i predstavama s ciljem progovaranja protiv cenzure i u korist slobode čitanja i pristupa informacijama.⁸⁷

⁸⁴ Infographics. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/statistics> (20.09.2019.)

⁸⁵ About.Banned Books Week. URL: <https://bannedbooksweek.org/> (02.08.2019.)

⁸⁶ Goldberg, M. Banned Books Week, Sept. 22-29: Celebrating Banned Books. American Libraries, vol. 21, no. 8, 1990. Str.719–721. JSTOR. URL:www.jstor.org/stable/25631986. (04.08.2019.)

⁸⁷ Goldberg, M. Banned Books Week, Sept. 22-29: Celebrating Banned Books. American Libraries, vol. 21, no. 8, 1990. Str.719–721. JSTOR. URL:www.jstor.org/stable/25631986. (04.08.2019.)

8. Zaključak

Širenje informacija i ideja središnji su pojmovi podučavanja i učenja. Knjižničari stoga imaju veliku ulogu u pružanju kvalitetnih i raznolikih izvora svim članovima društva, a naročito učenicima i studentima. No ipak, knjižničari se često nađu u središtu kontroverzi kada roditelji, školski odbori ili razne političke ili vjerske organizacije pokušavaju ograničiti pristup određenoj knjižničnoj građi ili je u potpunosti ukloniti iz knjižnica. Takvi slučajevi nanovo pokreću rasprave o pravu na čitanje i slobodu tiska.

Prvi amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država jamči slobodu govora i tiska. Sloboda govora i tiska uključuje intelektualnu slobodu koja podrazumijeva pravo traženja i dobivanja neograničenih informacija. Povijest SAD-a puna je slučajeva pokušaja osporavanja djela iz različitih razloga, a sudeći prema statistici koju Američko knjižničarsko društvo objavljuje svake godine, takvi slučajevi će se nastaviti i u budućnosti. Sudovi najčešće podržavaju intelektualne slobode; Prvi amandman jači je od mišljenja nekog školskog odbora ili zajednice. Stoga je na knjižničarima u SAD-u da najprije razumiju prava koja im Prvi amandman jamči i da se potrudu sačuvati intelektualnu slobodu bez obzira na pritiske pojedinaca ili određenih društvenih skupina. Stvaranje i održavanje jasnih politika nabave i procedura vezanih uz osporavanje knjiga bitno je kako ne bi došlo do ikakvog oblika zabrane i cenzure. Jasne procedure štite knjižnice i škole, a na kraju krajeva i društvo. Većina osporavanja proizlazi iz iskrene brige o neprikladnosti određenih djela, naročito za djecu, ali zabrana ili ograničenje pristupa takvim djelima nije dobar ni legalan način kako se s takvim slučajevima nositi. Javnost je potrebno educirati i senzibilizirati, upoznati ih s različitim stajalištima i svjetonazorima, a na knjižničarima je da se potrudu to i učiniti.

Literatura

1. About.Banned Books Week. URL: <https://bannedbooksweek.org/>
2. Access to Resources and Services in the School Library: An Interpretation of the Library Bill of Rights. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/accessresources>
3. Adventures of Huckleberry Finn. The First Amendment Encyclopedia. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/789/adventures-of-huckleberry-finn>
4. Bellamy Walker,T. Conservative Groups Want „Harmful“ LGBT Books Segregated at Iowa Library. The Daily Beast. URL: <https://www.thedailybeast.com/conservative-groups-want-harmful-lgbt-books-segregated-at-iowa-library>
5. Casillas, I. Speaking “Mexican” and the use of “Mock Spanish” in Children’s Books (or Do Not Read Skippyjon Jones) URL: <https://soundstudiesblog.com/2014/05/05/speaking-mexican-and-the-use-of-mock-spanish-in-childrens-books-or-do-not-read-skippyjon-jones/>
6. Censorship by the Numbers. ALA. URL: http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/2018-bbooks-graphic-1_0.jpg
7. Censorship. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/censorship/Medieval-Christendom>
8. Cenzura. Hrvatska Enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11246>
9. Cenzura. Proleksis Enciklopedija. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/>
10. Challenge Reporting. ALA. URL: <http://www.ala.org/tools/challengesupport/report>
11. Challenged Resources: An Interpretation of the Library Bill of Rights. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/challenged-resources>
12. Diverse Collections: An Interpretation of the Library Bill of Rights. ALA. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/diversecollections>
13. Equity, Diversity, Inclusion: An Interpretation of the Library Bill of Rights. URL: <http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/EDI>

14. Evaluating Library Collections: An Interpretation of the Library Bill of Rights. ALA.
URL:
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/evaluatinglibrary>
15. Expurgation of Library Resources: An Interpretation of the Library Bill of Rights.
ALA. URL:
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill/interpretations/expurgationlibrary>
16. First Amendment and Censorship. ALA. URL:
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/censorship>
17. Formal Reconsideration. ALA. URL:
<http://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/formalreconsideration>
18. Freedom to Read Statement. American Library Association. URL:
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/freedomreadstatement>
19. Gay marriage declared legal across the US in historic supreme court ruling. Guardian.
URL: <https://www.theguardian.com/society/2015/jun/26/gay-marriage-legal-supreme-court>
20. Goldberg, M. Banned Books Week, Sept. 22-29: Celebrating Banned Books.
American Libraries, vol. 21, no. 8, 1990. JSTOR. URL:
www.jstor.org/stable/25631986.
21. Hudson, D. Miller v. California (1973). MTSU. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/401/miller-v-california>
22. Infographics. ALA. URL:
<http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/statistics>
23. Intellectual Freedom News. OIF. URL: <https://www.oif.ala.org/oif/?cat=393>
24. Jenkins, C.A. Book Challenges, Challenging Books, and Young Readers: The Research Picture. Language Arts, Vol. 85, br. 3, Challenges to Children's Literature. 2008. URL:
https://www.researchgate.net/publication/285086541_Book_challenges_challenging_books_and_young_readers_The_research_picture
25. Kemeny, P.C. Banned in Boston: Moral Reform Politics and the New England Society for the Suppression of Vice. Church History. Vol. 78, br. 4. URL:
https://www.researchgate.net/publication/231916463_Banned_in_Boston_Moral_Reform_Politics_and_the_New_England_Society_for_the_Suppression_of_Vice

26. Klinefelter, A. First Amendment Limits on Library Collection Management. Law Library Journal. URL:
https://www.researchgate.net/publication/228183515_First_Amendment_Limits_on_Library_Collection_Management
27. Library Bill of Rights. ALA. URL:
<http://www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill>
28. Lo, M. Book Challenges Suppress Diversity. Diversity in YA. URL:
<http://www.diversityinya.com/2014/09/book-challenges-suppress-diversity/>
29. Mackey, T. Pornography on Trial: A Handbook with Cases, Laws, and Documents. Abc-clio, 2002. URL:
<https://books.google.hr/books?id=5gOIF6TZedgC&pg=PA119&lpg=PA119&dq=samuel+roth+trial&source=bl&ots=nl8P6UghKL&sig=ACfU3U3uPN1pD7kyiviZf-WcYsD8AYGs4A&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwiQtNapipLkAhWNxosKHAPxBdA4ChDoATAMegQICRAB#v=onepage&q=samuel%20roth%20trial&f=false>
30. Miller, L. "The Most Dangerous Book": When "Ulysses" was obscene. Salon. URL:
https://www.salon.com/2014/06/15/the_most_dangerous_book_when_ulysses_was_obscene/
31. Miller, B. Miller v. California: A Cold Shower for the First Amendment. St. John's Law Review. Str. 582. URL:
<https://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=2836&context=lawreview>
32. More than half of banned books challenged for LGBTQ content. NBC News. URL:
<https://www.nbcnews.com/feature/nbc-out/more-half-banned-books-challenged-lgbtq-content-n992221>
33. Mullally, C. Banned Book. Freedom Forum Institute. URL:
<https://www.freedomforuminstitute.org/first-amendment-center/topics/freedom-of-speech-2/libraries-first-amendment-overview/banned-books/>
34. Povelja o pravima. Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država. URL:
<https://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-other-lang/CROATIAN.pdf>
35. Sample Reconsideration Form. ALA. URL:
<http://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/sampleforms>
36. State in America's Libraries 2019. ALA. URL: <http://www.ala.org/news/state-americas-libraries-report-2019/introduction>

37. Stipčević, A. Cenzura u knjižnicama. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 1992.
38. Stipčević, A. O savršenom cenzoru: iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994.
39. Swiderek, B. Censorship. Journal of Adolescent & Adult Literacy, Vol. 39, br. 7. International Literacy Association and Wiley, 1999.
40. The Virginia Declaration of Rights. America's founding documents. URL:
<https://www.archives.gov/founding-docs/virginia-declaration-of-rights>
41. Top 100 Banned/Challenged Books: 2000-2009. ALA. URL:
<http://www.ala.org/advocacy/bbooks/top-100-bannedchallenged-books-2000-2009>
42. Top Ten Most Challenged Books Lists. ALA. URL:
<http://www.ala.org/advocacy/bbooks/frequentlychallengedbooks/top10>
43. Uncle Tom's Cabin. Encyclopaedia Britannica. URL:
<https://www.britannica.com/topic/Uncle-Toms-Cabin>
44. United States Supreme Court. Miller v. California. Case Law URL:.
<https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/413/15.html>
45. United States v. One Book Called "Ulysses", 5 F. Supp. 182 (S.D.N.Y. 1933). U.S. District Court for the Southern District of New York. 1933. URL:
<https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/5/182/2250768/>
46. Walters, G.L. Obscenity in the Digital Age: The Re-evaluation of Community Standards. URL:
[https://www.firstamendment.com/articles/Nexus Obscenity in the Digital Age Article.pdf](https://www.firstamendment.com/articles/Nexus%20Obscenity%20in%20the%20Digital%20Age%20Article.pdf)
47. William Pynchon Tweaks the Puritans. New England Historical Society. URL:
<http://www.newenglandhistoricalsociety.com/in-1650-william-pynchon-tweaks-the-puritans/>

Sažetak

Osporavanje i zabranjivanje knjiga u SAD-u

Tema ovog rada je ispitati razloge osporavanja knjiga u SAD-a i u konačnici, njihovog uklanjanja ili ograničenja pristupa. Knjižnice u SAD-u imaju pravo ograničiti pristup djelu ili djelo potpuno ukloniti na temelju žalbe pojedinca ili skupine ako za to postoji osnova te ako se smatra da djelo u cjelini nema nikakvu književnu, umjetničku, političku ili znanstvenu vrijednost. Najčešće se osporavaju djela koja sadrže seksualno eksplicitan sadržaj, vulgaran jezik ili nasilje, a najčešće se osporavaju u narodnim i školskim knjižnicama od strane roditelja i korisnika knjižnica. ALA je snažni protivnik svakog uklanjanja i zabranjivanja knjiga te se pozivaju na Prvi amandman Ustava SAD-a kako bi zaštitili pravo slobode govora i tiska u knjižnicama.

Ključne riječi: osporavanje knjiga, zabranjivanje knjiga, sloboda čitanja, Prvi amandman, cenzura, Američko knjižničarsko društvo

Summary

Challenging and banning books in the USA

This thesis analyses reasons why books are being challenged in the USA and, in some cases, removed or being restricted to the public. Libraries in the USA have the right to restrict access to a book or to remove a book based on a complaint made by a person or a group if the book lacks serious literary, artistic, political or scientific value. The books that are being challenged the most are the ones with sexually explicit content, vulgar language or violence. They are most often challenged in public libraries and school libraries by parents or users. American Library Association (ALA) is strongly against any form of banning and challenging books and rely on the First Amendment of the U.S. Constitution which protects the right of free speech and free press.

Key words: challenged books, banned books, freedom to read, the First Amendment, censorship, American Library Association